

A dinamita na pesca ...a raíz dunha conversa

Arturo Sánchez Cidrás

A dinamita¹ e a súa relación coa pesca ven de antigo e, no caso da península Ibérica, poderíamos pórllle data no setembro de 1872 cando na ría de Santoña (Santander) se fixo un ensaio da dinamita aplicada á pesca, tal como reflicte o artigo “*Aplicación de la dinamita a la pesca*”.²

O material que se utilizou foi un futo de cinco cartuchos de dinamita, de 10-12 cm de longo e de 2-3 cm. de diámetro, atados cunha corda, cun pistón no do medio e unha mecha. A cápsula, en contacto coa mecha estaba rodeada de sebo en rama para evitar que entrase a auga e, para envolver os cartuchos, papel untado con graxa.

Esperaron á presenza dun banco de peixes para acender a mecha e logo da explosión³ observaron que aparecían no mar moitos peixes de todos os tamaños, aparvados como para deixarse coller co ganapán, así como tamén moitos mortos, sobre todo os pequenos. “...Corenta minutos despois da explosión, aínda se miraban peixes aparvados, nadando sen rumbo fixo e ao través pola superficie da auga”.

O xornalista non dubida do éxito da experiencia, pero pón o foco, de xeralizarse esta actividade, nas posibles desgrazas que ocorrerían pola súa perigosidade. Pensaba quizais nas amputacións e mortes que provocarían ao manipulala, ou mesmo a destrución do propio barco de pesca⁴, ou pola súa mala utilización para destruír embarcacións doutras artes⁵ ou o uso da mesma para actos terroristas⁶ etc.

**EXPLOSION A BORDO DE UN BUQUE PESQUERO
SE PRODUCE EN EL PUERTO DE
BUEU Y RESULTAN GRAVEMENTE
HERIDOS EL PATRON DE
COSTA Y UN FOGONERO**

A todo isto, engádeselle que ao emprego da dinamita fáiselle responsable dos problemas da pesca ata provocar escaseza e logo terminar coa mesma.

Para atopar as primeiras publicacións da actividade coa dinamita nas rías galegas temos que remontarnos ao ano 1885 e ler unha queixa pública⁷, no Boletín dos axentes de negocios de Vigo, sobre a

1 A dinamita foi descuberta en 1866 por Alfred Nobel.

2 No xornal *La Época* (de Madrid) nº 7.307, do 17-9-1872, páxina 4.

3 Elevouse unha columna de auga máis de 10 metros e formouse unha grande onda.

4 Como lle aconteceu ao “Moncho”, da matrícula de Marín, no peirao de Bueu. Estaba atracado descargando peixe, o 22 de agosto de 1934, cando ás 19 horas se produciu unha explosión que deixou gravemente feridos ao patrón e o fogoneiro. Estes morrerían días despois. *El pueblo gallego*, 23 de agosto de 1934 páx. 1

5 Así lemos no diario de Lugo *La idea moderna* (31-10-1900, páx.2): “*Chegou a Cangas o tenente coronel de caballería Sr. Rubido, xuíz instructor de causas desta rexión. Vai co obxecto de seguir sumario para pescudar dos autores da explosión de dinamita que destruíu varias traíñas*”.

6 En novembro de 1933, contra o candidato a deputado Víctor Lis Quibén, logo de dar este un mitin na praia de Beluso: <https://acidras.blogspot.com/2012/11/atentado-con-explosivos-na-praia-de.html>

7 Publicada no *Galicia liberal* nº 5, do 20-8-1885, páxina 3.

ANEXO – 1

Os boliches trabuquetes

...queixa que publica o Boletín dos Axentes de Negocios (de Vigo)...

“Os boliches trabuquetes, son os aparellos máis funestos que se puideron inventar para desterrar a pesca das nosas rías: feito notorio que o Comandante de Mariña de Vigo, ten o deber de coñecer en toda a súa desastrosa realidade.

Esta clase de aparellos, que manexa xeralmente unha tripulación de 7 a 9 homes, cunha soa embarcación, lárgase onde queira que se descubra a pesca; e como non é de arrastre, nin malla, hai que obrigar ao peixe á que se introduce no cope, por medio de lo que chaman valo, que consiste en acosar a pesca cos remos, con pedras e na xeneralidade dos casos, con dinamita; causándolle con isto tal terror, que fuxe a peixe para alta mar aloxándose das enseadas e da costa.”

Galicia liberal, nº 5 do 20 de agosto de 1885, páx. 3

A balandra “Atalaya”, un dos primeiros gardapescas nas nosas rías

arte dos *boliches trabuquetes* (Ver Anexo-1) na que se describe o uso da dinamita para conseguir que o peixe se introduza no cope da rede.

Da abundante documentación posterior sobre o tema, dedúcese que a dinamita era un dos explosivos máis habituais na pesca do litoral galego, por mor da súa eficacia e dispoñibilidade.

Pronto houbo un posicionamento institucional fronte a estas novas formas de entender a pesca, prohibíndoas⁸ tanto no medio fluvial como no marítimo e, con posterioridade, creando un Corpo de Vixiantes da Mariña civil, logo militar etc.

A pesar do cal, en épocas de escaseza⁹, déronse veladas consignas de mirar para outro lado o que, segundo os organismos mariñeiros e as denuncias da prensa, “a dinamita barre o litoral galego nunha louca sementeira de destrución, metrallando nun diario furor de cobiza e irresponsabilidade os bancos de peixe...”¹⁰

O certo é que a permisividade non sempre foi así, pois ao longo do tempo víronse distintas formas de atallala con actuacións máis o menos contundentes. Un exemplo o atopamos en augas que chaman Sardiñeiro (Corcubión) cando catro barcos da Moureira (Pontevedra), vendo que a sardiña, ata aquel momento abundosa, “ía desaparecendo sen motivo que o explicase. Non tardaron en divisar a unha embarcación. chamada «Aura», entregada a deli-

Cartuchos de dinamita

⁸ Lei de Pesca fluvial do 27 de decembro de 1907: “*Queda absolutamente prohibido o uso de dinamita ou outra materia explosiva, cloruro de cal, beleño, coca, trobisco ou calquera outra substancia velenosa para facilitar a pesca....*” e o Regulamento para el réxime e goberno da pesca marítima, aprobado por Real Orde o 5 de xullo de 1907: “*O emprego na pesca marítima da dinamita ou doutros explosivos e substancias velenosas ou corrosivas será considerado como un ataque á propiedade común constitutivo de delito de danos en cantidade sempre superior a 50 pesetas, e penado na extensión que marca o art. 577 do Código penal común*”.

⁹ Como ocorreu do 1925 ao 1932, na que a sardiña no se achegou á costa galega.

¹⁰ *El pueblo gallego*, 1-6-1935 páx. 1 “Outra vez a dinamita no mar”. Asina Juan Carballeira.

tiva faena de pescar con dinamita". Os barcos rodeárona, logo un foi a Muros na busca do contramestre desa localidade que detivo a toda a tripulación infractora, trasladándoos posteriormente a Noia, onde estiveron a piques de ser linchados pola xente.¹¹

Unha traíñeira usando dinamita para pescar

Outro exemplo atopámolo no Diario de Pontevedra nun artigo titulado *"Os piratas da pesca"*¹² e comeza na Illa de Ons co apresamento de tres motoras (de Marín e Cangas) por pescaren coa dinamita. O procedemento utilizado foi rocambolesco: *"Como se tiñan noticias fundadas de que por aqueles lugares se pescaba con dinamita, saíron de Marín dúas motoras tripuladas por persoal da Comandancia de Mariña, vestindo roupas de mariñeiros, para vixiar aos presuntos transgresores.*

Os finxidos pescadores empezaron a facer as operacións de caldeo, preliminares do lanzamento das redes. Entón observaron que desde tres motoras se estaban tirando pistóns ao mar. As forzas da Comandancia apresaron ás tres embarcacións, levándoas a Marín. Alí foron varadas e confiscados os aparellos que tiñan [...] A noticia da aprehensión das tres motoras produciu bo efecto, e espérase que a campaña contra o emprego da dinamita na pesca teña, en breve prazo, un éxito rotundo, pois estase advertindo gran concorrencia de bancos de sardiña, e sería criminal aniquilalos, por cobiza, con dano e fame xenérica".

As sancións aos poucos infractores apresados foron exemplares en canto ás incautacións xa men-

cionadas, pero tamén de pena de cárcere para o patrón¹³ da embarcación logo de ser sometido a un Consello de guerra, xa que as leis do mar, dende antigo, estaban sometidas á xurisdición de Mariña.

Dende Bueu houbo épocas (1925-1936) na que se tomou partido de forma moi activa en contra da dinamita na pesca, como o fixo José Gómez de la Cueva (Johan Carballeira), como xornalista¹⁴ primeiro e como alcalde despois.

Nun dos artigos titulado *"Defendamos ós nosos mariñeiros"*¹⁵ trata das xestións e implicación neste proceso por parte de institucións políticas española, galega e de Bueu en particular:

"...O Partido Galeguista, primeiramente, e por obra do seu deputado D. Alfonso R. Castelao, fíxose eco inmediatamente do clamor da xente do mar que eu intentei traducir naquel artigo. En efecto, o Grupo Galeguista de Bueu recibiu en seguida o seguinte telegrama do referido deputado: Suprimidos rogos e interpelacións, celebri entrevista co ministro de Mariña, prometéndome intervir eficaz e rapidamente evitar pesca dinamita. Castelao". Como consecuencia o Ministro deulle orde ás autoridades para frear o escandaloso contrabando de explosivos.

Patrón lanzando explosivos desde o barco

¹¹ El correo de Galicia, 21-6-1917 páx. 1.

¹² El diario de Pontevedra, 9-5-1927, páx. 2.

¹³ Como lle ocorreu a Salustiano Refojos Alonso, de Cangas, ou a tantos outros. como os coruñeses Jerónimo Berdía Pena, Ricardo Bergondo Caula, Antonio Pena Sánchez etc.

¹⁴ Publicou unha dúcia de artigos denunciando esta práctica e buscando apoios e solucións ao problema.

¹⁵ El pueblo gallego, 10-8-1932 páx. 1 Asina: Juan Carballeira.

“Felizmente, con un xusto e rigoroso sentido clasista e de solidariedade digno do maior encomio, os Sindicatos de mariñeiros afectos á Confederación Rexional do Traballo e demais sociedades autónomas similares das Rías Baixas tomaron o acordo, seriamente fixados e disposto de exercer un severo control e sancionar implacablemente con fortes multas aos infractores, recadando, para dar maior viveza e austeridade aos seus designios, a promesa de todos os fabricantes de conservas de boicotear as embarcacións que usen de medios ilícitos na pesca.”

Carballeira apunta como sería a solución do problema de non ter que depender de Madrid: *“Fagamos conta, un momento, de que Galicia gozase nesta hora de plena autonomía e veremos como todo este largo e noxento tronso de ir a Madrid por remedios neste asunto do mar que nos ocupa, quedaría enormemente reducido. Reducido a xustas proporcións. O poder rexional, pola conta que lle tería, xa houbese cortado o mal na súa raíz, ao primeiro sinal...”*

Para ter en conta outras facetas do chamado *problema da dinamita na pesca*, imos inquerir a distintas fontes xornalísticas que trataron o tema, sobre todo a Carballeira, e remataremos cunha entrevista a un mariñeiro que a utilizou, para que nos sirva de complemento á vez que de resumo.

Por que se utiliza a dinamita na pesca se hai a posibilidade, ao dicir de moitos, que iso traerá a ruína? Aínda que as respostas son dispares, case todas sonan a xustificación e sen aportar fundamentos claros. Quizais a máis xenérica é a que recolle Carballeira: *“Se imos ó mar sen explosivos -din os pescadores como quen ten que aceptar o fatal- vimos sen peixe, ou polo menos coa cuarta parte da calada que capturan os dinamiteiros. É a nosa ruína, sabémolo, pero mentres se lles consinta a uns, os demais, forzosamente, temos que facer o mesmo”*.¹⁶

Johan Carballeira

Pero quen é o verdadeiro responsable da utilización da dinamita? Aquí hai posturas encontradas segundo os intereses a defender. Desde quen exculpa aos mariñeiros e acusa directamente aos armadores: *“Cremos que os mariñeiros todos son de conciencia e ningún desexa persista a louca aventura da dinamita; deles, precisamente, son as máis entrañadas lamentacións. O que desde logo xa non son todos de conciencia son os armadores. Porque os armadores- e non outros- son os que adquiren os explosivos e os que ordenan o seu emprego. A que, pois, esas hipocrisías?. En mans dos armadores, está o evitar o mal, impedir a ruína de mañá, a deles e a dos humildes pescadores. (E conste, sen embargo, que “tamén” existen armadores de conciencia que se dan conta do ex-terminio que contrae o emprego de explosivos e que sinceramente condenan esta escandalosa transgresión da lei). Pero como queda dito, o remedio está nas súas mans”*.¹⁷

Ou de quen os defende e apunta culpabilidade dos que están máis arriba: *“Pero o que si negamos en redondo é que a responsabilidade exclusiva de tales feitos (polo uso da dinamita) deba atribuírse aos armadores dos pesqueiros [...] Os armadores colectivamente, e polo tanto, en xe-ral, son opostos, segundo é público e notorio, ao emprego da dinamita e de calquera outro explosivo. [...] Eles procuraron evitar ese abuso por todos os medios ao seu alcance. O responsable, algún hai, non pode ser outro máis que o Goberno, que non concede a estes asuntos a importancia debida nin atende ás reclamacións que durante moitos anos véñense formulando para que defenda a ameazada riqueza do noso litoral”*.¹⁸

O emprego desta forma de pesca prohibida, chegou a ser significativa nalgún momento? Tanto as respostas, como a pregunta, terían que ser necesariamente desgregadas nunha liña do tempo, máis este non é o propósito do artigo. Na primeira metade do

¹⁶ *El pueblo gallego*, 28-8-1932 pág. 1 Asina: Juan Carballeira.

¹⁷ *El pueblo gallego*, 28-9-1935 pág. 1 Asina: Juan Carballeira.

¹⁸ *El financiero*, 29-10-1920. Asina: Ángel Bernárdez.

século XX atoparíamos que a relación entre a presenza de bancos de sardiña e o número de barcos que usan a dinamita experimentan variacións en sentidos inversos.

En momentos puntuais como en 1934 chégase a dicir: -“*En tal forma se agravou o problema, que ningún temor a extravasar dos límites da verdade máis obxectiva podemos afirmar que ACTUALMENTE SEN EXCEPCIÓN ALGUNHA, TODOS OS BARCOS DESTE LITORAL EMPREGAN EXPLOSIVOS NAS FAENAS DE PESCA*”.¹⁹ Noutro artigo cítase: “... o número de embarcacións que se dedican á pesca (da sardiña), que pasa do medio millar...”²⁰

Estamos a falar da dinamita, pero que cantidade desta é utilizada? No momento máis álxido como arredor do 1930: “*Segundo autorizados cálculos da xente do mar, pode afirmarse que de Fisterra á Costa Portuguesa, na faixa occidental do litoral galego, todas as noites bótanse sobre as augas, metrallando os bancos de peixe, máis dunha tonelada de dinamita. O cálculo non é exaxerado...*”.

Hai algunha estimación de canta sardiña se dana en cada lance ao usar a dinamita? - *Os danos inmediatos que iso supón: por cada “calada”, por exemplo, de 30 cestas de peixe que se toman empregando a dinamita, máis doutras 80 quedan destruídas sen posible aproveitamento*”.²¹

Propuxéronse medidas concretas para evitar o uso da dinamita? Rotundamente si, houbo moitas propostas ao longo dos anos e as máis recorrentes eran: “*Dúas medidas, polo menos, son esenciais e urxentes para salvar o patrimonio dos nosos mariñeiros, actualmente ameazado de ruína: extremar*

unha rigorosa e implacable vixilancia por parte das autoridades e establecer normas máis lóxicas para os denunciante das infractores, deses novos piratas do mar. Tal como agora se desenvolve o trámite resulta o denunciante o máis prexudicado, perdido no labirinto sen termo de múltiples e intrincadas declaracións e comparecencias que lle inhabilitan por largos días no exercicio da súa profesión”.²² Nunha delas o mesmo autor a reforza pedindo “*unha seria vixilancia en terra. Iso, sinxelamente é o que se precisa poñer en*

práctica agora para cortar o mal, unha severa vixilancia nos portos pesqueiros do noso litoral que impida que as embarcacións se fagan ó mar levando na carlinga a súa nociva e acostumada carga de pólvora”.²³

Pero creo que tamén hai que facerse a pregunta: hai alguén que estea a favor do uso da dinamita no mar? Loxicamente a resposta é si, os houbo e os hai. Depende de onde poñas o foco: se como recurso para *matar a fame*, moita xente diría que si. Mais outros trata-

ron de xustificalo como que non se coñece documentación que probe a responsabilidade da dinamita nas ausencias do peixe na nosas costas e si isto ocorreu, como nos anos 1925 a 1932, sería “*nas súas periódicas desviacións*” da corrente oceánica do *Gulf Stream*. Idea esta que calou á sombra do prestixioso naturalista Odón de Buen y del Cos²⁴ sobre todo a partires do artigo, xa citado, de Ángel Bernárdez: “*D. Odón de Buen sostén –e dispostos estamos a rectificar se nos equivocamos. Aínda que nos parece terllo escoitado en persoa-, sostén, repetimos que o uso na pesca da sardiña non é prexudicial*”.²⁵ Tras este impreciso e atrevido comentario, o autor do artigo di: “*que aínda sendo para nós*

Odón de Buen

¹⁹ *El pueblo gallego*, 28-8-1934 páx. 1 Asina: Juan Carballeira.

²⁰ *El pueblo gallego*, 15-5-1934 páx. 1 Asina: Juan Carballeira.

²¹ *El pueblo gallego*, 01-6-1935 páx. 1 Asina: Juan Carballeira.

²² *El pueblo gallego*, 03-8-1932 páx. 1 Asina: Juan Carballeira.

²³ *El pueblo gallego*, 01-6-1935 páx. 1 Asina: Juan Carballeira.

²⁴ Odón de Buen (1863-1945) naturalista e impulsor da oceanografía en España, pioneiro desta ciencia en Europa. Fundador do Instituto Español de Oceanografía (IEO), como o laboratorio de Vigo, tamén das Estacións de Bioloxía (como a de Marín), Catedrático de Hª Natural en Barcelona e Madrid... Científico moi respectado, na actualidade puxéronlle o seu nome ao buque insignia da flota científica española.

²⁵ *El financiero*, 29-10-1920. Asina: Ángel Bernárdez

digno do maior respecto todo canto procede do ilustre Sr. de Buen, non nos deixamos convencer neste punto". O certo é que, como expón anos máis tarde Carballeira, Odón presidira unha comisión para estudar e "*determinar as causas da emigración en desbandada da sardiña nas nosas costas, sen chegar a ningunha conclusión definitiva...*".²⁶

"Cando ías de rapás nun barco, tiñas que ir á proa, e os vellos que facían a garda o primeiro que te ensinaban era que clase de peixe escapaba ou se movía e formaba a estela na ardora: este é tal peixe, tal peixe... Pasados uns días preguntábanche, e se non sabías dábanche unha mascada! Non había violencia! Era a forma de aprender...

Daquela, cando mirabas na sonda que era moi negrho, moi negrho... era xurelo ou cabala, porque nadan todos moi xuntos. Cando o sinal era máis claro, sardiña, porque esta anda máis aberta.

Os aparellos eran de alghodón, e mollados pesaban moito, por iso temos andado ata 36 persoas no barco. Cando viñeron os de nailon dábanlle máis fondo, polo que pescaban máis, e ata era máis fácil virar ao pesar menos. Con eles cambiou a forma de traballar.

Á proa levabamos pedras de distintos tamaños xa que antigamente usábanse para espantar o peixe, tirándoas á auga, como se foran pandullos, para facer que os peixes caían na rede e todo iso. Co tempo pasaron a ser utilizadas para atar a elas a dinamita. Segundo a profundidade á que estaba

Cada quen que saque conclusións!

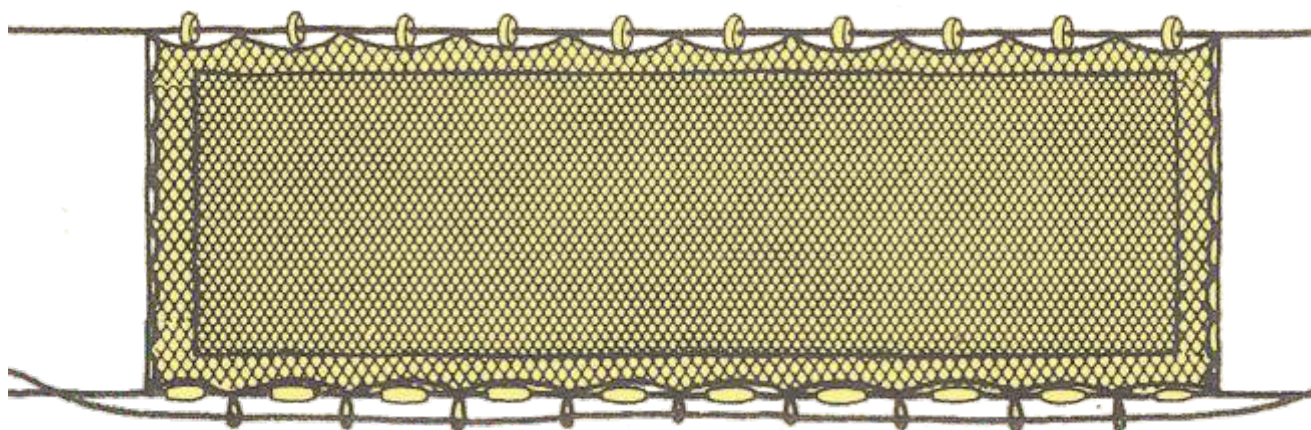
Moitas preguntas amoréanse para querer desentrañar máis dos segredos arredor da dinamita na pesca. Deixaremos que a conversa cun rapaz que participaba co seu pai no lanzamento da dinamita nos dea pinceladas que nos permitan confirmar o xa dito á vez que nos achegue respostas novas.

o peixe: a maior profundidade, máis grande a pedra (De 70 m. para abaixo pedra grande). Non era para matar o peixe senón para que este subise. O peixe estaba debaixo do aparello. Largabas e, Bum! Estaba o claro feito e logho pechabas. Lém-brome que cando o peixe tiraba a Fisterra alá por agosto, no mar había unha morea de barcos e cada un Bomba! Bomba! Bomba! Aquilo parecía a Festa do Carme! andaban todos coa dinamita, non había outra forma!

Cando saías para o mar, xa fóra da pedra do Cabalo, ías preparando as bombas...

O "arquitecto" do peso da pedra a tirar era un home que tiña un bo ollo. Normalmente para as pedras grandes amasábase a dinamita. Colocábase nelas unha metade, e amasábase.... Amasábalas, porque así estoupaba moito e máis forte. Era unha masa gris... Case que sempre se envolvía nun papel da sonda, que era como plastificado, impermeable..."²⁷ Logo metíanse o pistón e a mecha...

O patrón ía ao temón, que era de cadea. Ás veces, ao ir largando o aparello, para controlalo mellor desde a súa posición na ponte, dicía: Vai-

Rede de cerco de xareta, semellante ao boliche e á traíña

²⁶ *El sol*, 23-8-1932, páx. 5. Asina: Juan Carballeira.

²⁷ Cando botaban dinamita avisaban coa sirena da fábrica de Massó.

me cantado de dúas en dúas as argolas ou chaves (polas que ía o cabo ou xareta que ao tirar del pecharía a rede formando o cope). E en función do que se precisase ao ir pechando o aparello ías tirando algún petardo de dinamita pequeno (dependía tamén do peixe que fora) para ter o peixe entretido, para que non dera volta ou para cambiarlle o rumbo. Normalmente tirábaselle á cabeza, o que non era impedimento para que ás veces se revirase e escapase, mais case sempre evitabas un lance en van.

O xurelo, a aghulla, a cabala, a robaliza.... eses meten a cabeza contra o barco lévanche o aparello, non o podías aghuantar coa man, teñen unha forza!... imaxina miles de peixes empurrando, había que largharlle para separalos do barco... metías o pistón cunha mecha cortiña nunha pataca...

A dinamita que se ía tirar, sempre estaba na ponte do barco. Acendíaa o patrón co chisqueiro. Había que andar con coidado para non tropezar cos movementos do barco... hai a quen lle voaron as mans... ou morreron rebentados.

A dinamita, dicían que lla mercabamos aos republicanos que traballaban nas canteiras (contábase que non o podían facer en moitos sitios). Eles sabían o manexo da dinamita... Como exemplo, os que facían o molle de Bueu e traballaban nas canteiras da Robaleira e Beluso... Cando estouraban as pedras²⁸ na canteira era a ocasión porque traían as caixas no camión e nolas vendían. Traían caixas de 10 ou 12 cartuchos.

A dinamita daquela non tiña tanto control. En vez de metela no barreno, puñan a metade ou simplemente non a metían... Usaban na canteira un 50-60% e o resto das caixas as vendían para a pesca.²⁹ A dinamita da canteira de Raxó era moi boa para pescar pola zona de Fisterra, porque dicían que era máis seca. De aí, a nós traíanola un barco

que o patrón era amigo de meu pai. Este era o nº 1 pescando, achacábanllo á dinamita seca. Para pasala ao barco, xuntabámonos logo de mirar que non andara o gardapesca Serviola³⁰. Senón, atracabamos fóra de Ons... facías que larghabas, botabas a chalana, pasábache a caixa, metíala a bordo e andando... Nós escondíamola no tanque do ghasoil³¹. Á dinamita non lle pasaba nada. Envolvíamola nun plástico (daquelas primeiras bolsas) ou no papel da sonda, atabámola cun cordel e para abaixo (no ghasoil); logo colliámola cun bicheiro.

Gardapesca "Serviola"

Raro era o control directo por parte dos servizos de gardapescas coma o Serviola e o Centinela. Se era o caso parábanche e facíanche unha revisión e non atopaban nada, xa que como os tiñas na pate-la os tirabas ao mar antes de que chegaran, ou os agochabas no tanque. Era raro, pero ao que collian estaba ghodido... metíano no cárcere! Penso que facían a vista ghorda... xa que sabían que non había outra forma de pescar. Non todos os barcos tiñan sonda...

Agora non hai quen bote dinamita pois está máis controlada que nunca (sobre todo a partires dos atentados de Madrid)³². Tampouco fai tanta falta porque os barcos da ardora levan aparellos grandes e chegan á sardiña, así como teñen e saben todo: maquinillas e carretes para movelos, sondas e instrumentos que indican con precisión o tipo de peixe, movementos deste etc.

²⁸ Na época, utilizábase un papel especial impregnado con tintura de iodo ou un electro-sensible que se humedecía e gravaba electricamente a profundidade cunha agulla rotativa...

²⁹ Era un negocio moi lucrativo. No *El pueblo gallego*, 15-5-1934 páx. 16, Carballeira presenta o tema como gravoso negocio en contra da xente do mar: "Máis de 80 e máis de 100 pesetas chega a acadar o importe dunha caixa de pistóns, que no comercio legal non alcanza un prezo de dez pesetas.... a demanda de explosivos é copiosa".

³⁰ Con anterioridade os canoneiros Dona María Molina, o Hernán Cortés, o Centinela...

³¹ "Un da Banda do Río metíaa nas botas de ir para o mar. Un día parárono os da Comandancia e o tío non o pensou, botouse ao mar con botas e con todo... O carallo era que non sabía nadar!"

³² Como xa ocorrera durante e despois da coñecida coma Revolución de outubro de 1934, no segundo bienio da 2ª República Española.

ANEXO – 2

O preito da tarrafas. Falando cun traíñeiro

-No seu concepto é legal ou ilegal o aparello da tarrafa?

-Non é máis que é un aparello que colle moi grande cerco e leva embaixo uns grandes chumbos que o converten en aparello de arrastre.

-De modo que...

-Que é un aparello que cando cerca, copa; non se lle escapa ningún peixe.

-E en todo iso consiste o desgusto dos traíñeiros?

-Non señor; nós os traíñeiros si lle pomos a proa á tarrafa é porque debe sinalárselle límite, ao igual que ao bou, porque, como este, é aparello de arrastre.

-E nada máis?

-Ah! Si señor, hai máis, moito máis. A tarrafa é aberta pola parte do costado do barco, único sitio por onde a pesca pode fuxir. Para evitar isto, os tarrafeiros usan uns pistóns para aparvar á sardiña, e esta fuxe cara a parte oposta de onde o pistón explotou, co que se consegue por este procedemento que se meta cada vez máis dentro do cerco copado.

-De modo, que segundo vostede, non hai nada de dinamita.

-Que eu saiba, non, señor. Nada máis que pistóns.”

El eco de Galicia, nº 761 do 27 de febreiro de 1909, páx. 1

Barco de pesca “Lisoiro”

Para rematar, se lle preguntásemos ás xentes do común en calquera porto de Galicia sobre a utilización de explosivos na pesca da sardiña neste século XXI, a resposta sería dun Non! rotundo e xeralizado³³. A realidade pode que sexa outra, pero quedou reflectida nun artigo xornalístico³⁴ polo Sanxoán do 2006 que comezaba: “O uso de explosivos na pesca da sardiña está de novo de actualidade”. Logo indícase que, unha vez máis, as confrarías galegas volveron a denunciar a utilización de explosivos por parte dunha pequena parte da flota do cerco.

Os explosivos que mencionan son a dinamita (o máis usado), o carburo³⁵, bengalas caducadas... As autoridades, neste caso, pensan que o cruzamento de acusacións entre armadores de distintos portos³⁶ se debe á competencia, e ata “dubidan abertamente de que a estas alturas haxa un pescador que empregue explosivos para traballar, práctica que cren erradicada dende hai “50 ou 60 anos”.

Cando lle pregunto sobre isto a algún mariñeiro amigo dime: “Eu non sei nada! Como coas bruxas, eu non creo nelas, pero habelas, hainas”.

³³ Eu fíxeno con grupos de coñecidos e a resposta foi sempre Non!, cunha soa excepción.

³⁴ La Voz de Galicia, 28 de xuño de 2006.

³⁵ Aclarando dende a adquisición ata o modo de utilización do mesmo.

³⁶ Utilizáronse expresións por parte dos pescadores de cerco como: “...as noites nas rías galegas parécense máis a unha verbena que a unha xornada de pesca...” ou “... parte da flota de Portosín que faenaba fronte a Fisterre e Monte Louro escoitou ata sete explosións durante a noite en alta mar...” (3 de barcos de Camariñas e Portonovo e 4 dun de Cesantes).